

СЪЩНОСТ НА СПОСОБИТЕ НА ДОКАЗВАНЕ

Иван Видолов

THE CONCEPT OF THE METHODS OF PROOF

Ivan Vidolov

Abstract: *The article discusses the question of the methods of proof, as an important institute of the criminal procedure. On the basis of research about scientific studies and court judgments are discovered their main characteristics, as the only tool of the collection of evidence. On this ground, conclusions were drawn about the cognitive and documenting nature of the methods of proof, their general purpose, and legal nature. All this served as a reason for the presentation of a scientific definition and some recommendations.*

Keywords: *proof, evidence, evidence means, methods of proof*

Някои терминологични уточнения

Способите на доказване са основен институт на наказателнопроцесуалното доказване. Научнообоснованото разбиране за тяхната същност и правилното прилагане на нормите, които ги уреждат, са важно условие за законсъобразността на процеса на доказване и разкриване на обективната истина. Въпросът за същността на способите на доказване се възприема като разбиращ се от само себе си. На него има посветени ограничени изследвания в нашата научна литература, за разлика от останалите въпроси на процесуалното доказване. Това подценяване обаче води не само до непознаване на същността им, но и до противоречиви разбирания за доказването изобщо предвид съществуващите системни връзки и зависимости между структурните му елементи, част от които са способите на доказване. Научната интерпретация на темата има значение и за процесуалната практика, за преодоляване на някои системни проблеми, свързани с процесуалното доказване, дължащи се на

допуснати процесуални нарушения при прилагане на способите и оценка на резултатите от тях.

Преди проблемът да бъде разгледан същностно, е нужно терминологично да се уточни понятието „способи на доказване“. Процесуалният закон обозначава способите на доказване с различни термини в зависимост от фазата на наказателния процес, в която те намират приложение. В досъдебното производство те се определят като „действия по разследването“. Това наименование е относително ново, то беше възприето със ЗИД на НПК ДВ, бр. 70/1999 г. и замени ползваното „процесуално-следствени действия“. В съдебната фаза на процеса способите на доказване се определят като „съдебноследствени действия“. Използването на различни понятия от законодателя служи не само за да се укаже конкретната фаза на процеса, на която способите се прилагат¹, но и да се подчертаят различията в законовия ред, на който те са подчинени в двете процесуални фази.

¹ Чинова, М. Досъдебно производство по НПК. Теория и практика. С: Сиела, 2013, с. 571.

В стария процесуален кодекс способите на доказване се наричаха „способи за събиране и проверка на доказателства“, видно от заглавието на чл. 116 НПК (1974 г.). Възприетото ново наименование не е свързано с промяна в разбирането за същността на способите. Те продължават да служат за събиране и проверка на доказателства, законът обаче използва едно по-кратко наименование, в което не указва изрично тяхната процесуална цел.

Способите на доказване като процесуална дейност

Една от най-съществените страни на способите на доказване е, че те са *процесуални действия*, т.е. реализират се в рамките на наказателното производство. Процесуалните действия стоят в основата на наказателния процес. В процесуалната литература е прието, че наказателният процес е стройна система от непрекъснато извършвани процесуални действия по ред и правила, предвидени в НПК². Процесуалните действия представляват външнообективирани актове на ръководно решаващия орган, осъществявани по ред и условия, уредени в процесуалния закон, с цел решаване на конкретни наказателнопроцесуални задачи. Способите на доказване са един от видовете процесуални действия, които по своето богато съдържание и специфично предназначение следва да бъдат ясно разграничени от останалите действия в процеса. Всички други действия извън способите на доказване НПК се обозначават като „други процесуални действия“³. Към тях се отнасят актовете за образуване на производството, определяне на мерки за процесуална принуда, привличането на обвиняем и всички други, чрез които не се събират и проверяват доказателства.

От процесуалния характер на способите на доказване произтича изискването те да се прилагат при условията и по реда, предвидени в процесуалния кодекс. Това е основна, иманентна тяхна страна, намираща израз в предписаната процесуална форма, на която концептуално е подчинено и процесуалното доказване. Именно по това органично свойство на доказването и в частност на способите на доказване те се различават от други прак-

тически форми на установяване на фактите, свързани с престъплението, като например оперативно-издирвателната дейност.

Процесуалната форма има за цел да намери решение на две фундаментални за доказването задачи, които гарантират в най-голяма степен правосъдието. От една страна, да обезпечи ефективност и достоверност на събирането и проверката на доказателствата, а от друга – да гарантира законните права и интереси на участниците в производството. Принципите, изведени от фундаменталното разбиране за същността на демократичното общество, намерили място в Конституцията на страната, предопределят равнопоставеност на тези две задачи, което предполага намиране на баланс между тях чрез процесуалната уредбата на реда и условията за събиране и проверка на доказателствата. В някои случаи решаването на тази задача води до усложняване на процесуалната уредба, което често се определя като процесуален формализъм. Преди да направим подобно заключение, следва да отчетем, че юридическата съгласуваност между разкриването на обективната истина и гарантирането правата на гражданите не е лесна задача. Поставени на процесуалната везна, отчитайки сложните взаимовръзки и отношения между тях, те биват натоварени с процесуален товар, без който не може да бъде намерена равновесна пресечна точка. Процесуалната икономия, бързината на производството и всякакви съображения за улесняване на ръководно решаващите органи, игнориращи процесуалната форма, имат второстепенно значение за процеса пред осигуряването на правата на гражданите и разкриване на обективната истина.

Процесуалният характер на способите на доказване обуславя тяхната подчиненост на общите принципи на наказателния процес и особените правила на отделните му фази. Принципите на наказателния процес намират развитие и конкретизация на плоскостта на способите, като отразяват тяхното специфично проявление с оглед характерните задачи, които решават. Това обаче не означава, че техните изисквания не се прилагат пряко,

² Чинова, М. Г. Митов, Кратък лекционен курс по Наказателнопроцесуално право. С.: Сиела, 2021, с. 25, Павлов, Ст. Наказателен процес на НРБ. С.: УИ „Климент Охридски“, с. 52.

³ Чинова, М. Досъдебно производство по НПК. Теория и практика. С.: Сиела, 2013, с. 572.

например, когато чрез аналогията трябва да се запълнят празноти в закона⁴.

Процесуалната природа на способите предполага законоустановеност на условията и реда, при които те се използват. Способите на доказване не се използват по субективна преценка на ръководно решаващия орган, а на база извод за съответствие на законоустановените предпоставки с наличните данни по делото, при това по начин, регламентиран в закона. Не трябва да се забравя, че в способите на доказване участват редица процесуални фигури, притежаващи определени права и задължения, проявявайки сложни процесуални отношения помежду си. *Условията* за използване на способите на доказване са онези, конкретно определени в закона данни, представляващи основания, при наличието на които всеки способ може да бъде използван⁵. Условията гарантират недопускането на процесуален произвол, зачитане на правата и законните интереси на участващи в наказателното производство и ефективното използване на процесуалните институти. *Редът*, по който се осъществяват способите на доказване, следва да се разглежда като съвкупност от изисквания, установени в НПК, за начина на тяхното прилагане. Към тях се отнасят: органът, компетентен да проведе действието; останалите процесуални участници; времето, мястото, средствата, видът и последователността в действията, включително предвидените гаранции за защита правата и законите интереси на гражданите, и изискванията за документиране на действието. Редът и условията могат да се разделят на общи и специални⁶. Общите са тези, които се простират и имат отношение към всички способности на доказване. Към специалните се отнасят тези правила, които имат значение само за конкретен способ на доказване, те имат характер, както вече посочихме, на диференцирани процедури на процесуалната форма при доказването.

Познавателен характер на способите на доказване

Способите на доказване имат *познавателен характер*. Те представляват средство за опознаване на обективната действителност, свързана с престъплението. Процесуалното доказване е диалектично съчетание от практически действия за установяване на фактически знания и логически операции за извеждане на заключения. Практическото познание има изцяло външен, сетивен израз, то предполага използване на познавателни методи, чрез които се установяват факти, разкриващи обекта на познание. Способите на доказване са този процесуален инструмент, чрез който методите на познанието намират приложение в процесуалното доказване.

В съдържанието на всеки способ на доказване стоят общонаучните методи на познанието. Те представляват подход, път, начин към изучаване на определени факти, явления и процеси. Методът е вътрешно присъща, иманентна закономерност на мисленето, която целенасочено намира приложение за достоверното, бързо и пълно достигане до истината⁷. Бидейки специфична форма на познание, процесуалното доказване се осъществява с общопознавателни методи, приспособени към неговите особености. Всеки един метод, прилаган в рамките на процесуалните способности, се основава на законите на гносеологията, изразяващи най-общите и най-съществените връзки и отношенията в обективната действителност. Това дава основание да се заключи, че теорията на познанието, нейните категории и закономерности са методологическа основа на всеки познавателен процес, в това число и на познанието, реализирано чрез способите на доказване.

Наблюдение, измерване, сравнение, експеримент, моделиране, беседа – това са общонаучните методи, намиращи приложение както в науката, така и в обществената практика. Поради своя универсален и общ харак-

⁴ Павлов, Ст. Наказателен процес на Република България. Обща част. С.: Сиби, 1996, с. 61.

⁵ Вж. Топалов, П., Георгиев, Г. Наказателен процес на НРБ. С.: ВИ-МВР, 1989, с. 236; Раймундов, П. Особени наказателни производства. Споразумението. С., 2001, с. 213.

⁶ Россинский С. Следственные действия. М.: Инфра-М, 2022, с. 89. Вж. също **Илиева, И.** Военно правосъдие в Република България, С. Сиела, 2023, 222-227 – относно правилата за провеждане на оглед и освидетелстване при разглеждане на делото по реда на Глава тридесет и първа НПК.

⁷ Павлов Т. Теория на отражението. София, 1949, с. 561.

тер те се използват във всеки един познавателен процес, включително в доказването. Те са сърцевината на всеки способ на доказване в определено съчетание в зависимост от обекта на процесуалното познание, целта, условията на място, време и други фактори, обуславящи събирането и проверката на доказателства.

Наблюдението е съдържателно определящ познавателен метод по отношение на огледа и претърсването. То представлява целенасочено визуално издирване и възприемане на обектите на познание с цел изучаване на тяхната същност. Обект на наблюдение в процесуалната дейност могат да бъдат лица, трупове, местности, помещения, предмети, следи, както и експериментално предизвикани процеси и явления. Наблюдението заедно с останалите познавателни методи намира място и в структурата на други способности на доказване като следствен експеримент, разпознаване и експертиза.

Измерването се прилага при огледа и някои видове експертизи. Широко се използва при изучаване на количествените характеристики на обекта на познание. Чрез него се получават сведения за размерите, теглото, обема на обектите, разстоянията между тях и пространственото им разположение, за скоростта, за продължителността на съществуване на определени процеси и явления⁸.

Сравнението е основен метод, определящ същността на способите на доказване: разпознаване и експертиза. На сравнение се подлагат признаците на лица, предмети, при които се съпоставят количествени и качествени характеристики на сравняваните обекти като размери, форма, положение и други с цел установяването на тъждество или различие между тях. Сравнението се използва и при други способности на доказване, като оглед, очна ставка и т.н.

Експериментът като познавателен метод за целите на доказването е адаптиран в способ на доказване – следствен експеримент. В основата на този метод стои многократното и целенасочено възпроизвеждане по опитен път на определени факти, явления, процеси. Неговата цел е да се изучи същността на тези факти, процеси и явления, с което да се по-

твърди или опровергае определена следствена или експертна версия. Експериментът намира приложение и при други способности на доказване – като оглед, с помощта на който могат да се проверят работни версии, да се обясни механизъм на образуване на някои видове експертизи, в хода на които се извършват опитни действия.

Беседата като метод на познанието намира процесуално превъплъщение в способа на доказване разпит. Тя има за цел да бъдат получени по вербален път данни, запаменени в съзнанието на човек. Тези данни са недостъпни за пряко или косвено наблюдение, поради което единственият път за тяхното опознаване е да бъдат волево преобразувани във вербална форма, чрез което да придобият обективна форма.

В основата на всеки способ на доказване стои един или няколко общопознавателни методи. Те имат структуроизграждащо значение за конкретния способ, представляват методически императив и израз на органичната връзка между познанието и неговото частично проявление, каквото е процесуалното доказване. Процесуалната трансформация на общонаучните методи и превръщането им в способности на доказване не е само въпрос на законотворчество, но и на познавателно приспособяване. От гносеологическа гледна точка няма общонаучен метод, който да има универсален характер. Всеки метод е приложим към даден обект, използва се с конкретна цел и при определени условия. Поради това предвид многообразието на процесуалните ситуации способите на доказване могат да изпълнят своето предназначение само ако са съобразени с обектите на познание и са приспособени към целите и условията на процесуалното доказване. Това заключение обяснява широката палитра от способности на доказване, които процесуалният закон предлага.

Проблемът за преобразуването на общонаучните методи в способности на доказване има значение не само за законотворческия процес, но и за правилния им избор при конкретна практическа ситуация. Поради това изследването на същностните детерминанти на спосо-

⁸ Михайлов, Г. Криминалистика. С.: Свят и наука, 1999, с. 10.

бите на доказване има научен и изразен практически интерес.

В процесуалната литература е възприето, че способите за събиране на доказателствен материал зависят от неговото естество⁹, с други думи – от обекта на доказване. Същото виждане се споделя във философската литература – всеки метод включва в себе си познание за обективните закономерности, върху основата на които се изработват начини или система от начини за познавателните и практичните дейности на човека¹⁰. Поради това способите на доказване, уредени в процесуалния закон, са обвързани с обекта на изследване. Колкото по-широк кръг от познавателни методи са налице и колкото те са по-точно адресирани към особеностите на обекта, толкова по-големи са възможностите за опознаване на обективната действителност.

Най-общ обект на способите на доказване са следите от престъплението – както материалните, така и идеалните. При материалните следи интерес представляват физическите признаци на обекта: форма, дължина, обем, цвят, температура и други. При идеалните следи – съдържанието на спомените, сведенията, съхранени в паметта на човека. Следователно за всяка група следи трябва да бъдат приложени познавателни методи, имащи специфични познавателни възможности, които, облечени в процесуална форма, съставляват съдържателно всеки способ на доказване. Така идеалните следи се опознават чрез разпит на свидетел, разпит на обвиняем, очна ставка, в основата на които е методът беседа. Материалните следи се събират и проверяват с оглед, претърсване и изземване, почиващи на методите наблюдение, измерване, сравнение и други.

Целта на процесуалното доказване също предопределя съдържанието на способите на доказване. Тя е функция от общоприетото в гносеологията, че целта на познанието е обективна основа на познавателния процес, влияеща непосредствено при определяне методите за изследване¹¹. Целта е резултатът, който се стремим да постигнем. Когато преследваме различни цели спрямо един обект,

приложими ще са различни методи. Това е методологично основание процесуалният закон да предвижда повече от един способ за всеки вид следи. Така например различието между общите цели на способите на доказване „събиране“, от една страна, и „проверка“, от друга страна, обуславя различни способности, макар и отнесени към един и същ обект – събирането на гласни доказателства се осъществява чрез разпит, а тяхната проверка – с помощта на очна ставка. В същия смисъл, когато целта е само да бъдат открити материални следи, се използва способът претърсване, но когато целта е, освен да бъдат открити, но и да бъдат непосредствено изследвани следите, на мястото на което са образувани, тогава се използва способът оглед.

Освен на основание обекта и целта способите на доказване са приспособени и на основание други фактори, придаващи особеност на процеса на доказване. Така например огледът в зависимост от вида на следоносителя бива оглед на местопроизшествие, лице (освидетелстване), труп и предмети. В зависимост от това дали процесуалната дейност се извършва явно или скрито се използва способът оглед на местопроизшествие или специални разузнавателни средства.

Всеки способ на доказване представлява специфична съвкупност от общонаучни познавателни методи. Способите на доказване нямат универсален характер, те намират приложение за опознаване не на всички следи от престъплението, а само на тези, които отговарят на физическата природа на следите, процесуалната цел и конкретните условия, за които са предназначени. Това обуславя системата от способите на доказване, чието многообразие гарантира пълното, обективно и всестранно събиране и проверка на доказателствения материал.

Удостоверителен характер на способите на доказване

Неразривна част от събирането и проверката на доказателствения материал наред с откриването и прилагането е неговото закрепване (фиксиране). То съчетава използване на

⁹ Павлов, Ст. Цит. съч., с. 340.

¹⁰ Стоянов, Ж. Основни методи на научното познание. С. ВСШ, 1977, с. 13.

¹¹ Гиндев, П. Философия и социално познание. С.: Наука и изкуство, 1973, с. 320.

практически и логически методи на познанието, заключаващи се в изготвяне на писмени и веществени доказателствени средства. Поради това в научната литература се застъпва тезата, че способите на доказване имат не само познавателен, но и удостоверителен характер¹². Удостоверителната функция отразява ролята на способите на доказване като процесуална матрица, пресъздаваща в процесуална форма установените факти за целите на наказателния процес. Удостоверителната функция се изразява не само във възпроизвеждане на доказателствата, но и в процесуално закрепване на реда и условията, при които са използвани способите, както и на изготвените доказателствени средства. Основания за това могат да бъдат намерени в процесуалния кодекс. Текстът на чл. 128 НПК предвижда общо изискване извършването и резултатът от всеки способ на доказване да се отразяват задължително в протокол. Веществените доказателства трябва да бъдат подробно описани в съответен протокол и по възможност фотографирани – чл. 110, ал. 1 НПК. В чл. 132, ал. 1 НПК се урежда, че изготвянето на веществени доказателствени средства се отразява в протокола за съответното действие или в отделен протокол, а чл. 237, ал. 2 НПК въвежда изискването обясненията и показанията да се записват в първо лице, по възможност дословно и т.н.

Закрепването на доказателствения материал не е самостоятелна процесуална дейност, а съставна част от способите на доказване заедно с дейностите за тяхното откриване и прилагане. Съществуването на познавателна и логическа връзка между тях, обуславя и процесуалното им превъплъщение в структурата на способите като взаимносвързани и обусловени части на едно цяло. Макар методите за закрепване на доказателствения материал да се различават по своята същност и предназначение от методите за откриване и прилагане, те са обединени от процесуалната форма на способите на доказване, което е предопределено от тяхната взаимовръзка като един общ процесуален механизъм.

Закрепването на доказателствения материал се осъществява със съчетание от методи,

в основата на които стоят общонаучните методи на познанието. Те имат за цел да възпроизведат доказателствения материал, като копират и пресъздават техните значими признаци и свойства с помощта на писмени и веществени модели, които кореспондират към писмените и веществените доказателствени средства.

Основните познавателни методи, намиращи приложение за фиксиране на доказателствените факти, са описанието и моделирането. *Описанието* се състои във възпроизвеждането на установени факти, придобити при наблюдението, чрез писмени средства. С други думи, при описанието с помощта на писмено-словесна форма фактите се възпроизвеждат в писмен текст. Описанието е основен метод при изготвяне на всяко писмено доказателствено средство.

Моделирането се изразява в създаването на модел, който копира обекта на познание. По този начин се изготвя негов образец, за да се улесни изучаването му и да се осигури получаването на нови знания за него. Моделирането като метод намира място в структурата на всеки способ за събиране и проверка на доказателства. Моделирането методологически осигурява изготвянето на веществените доказателствени средства (отливки, отпечатъци, фотоснимки и др.).

Чрез посочените методи се пренася и се запазва информация за доказателствата в различен на първоизточника произведен носител на информация. Нещо повече, в някои случаи при възпроизводството се трансформира видът, в който се обективира доказателственият материал, но се запазва неговото информационно съдържание. Така например потомастната следа от ръка може да се закрепва чрез изготвяне на отпечатък, но това може да се извърши и чрез фотоснимка. В последния случай се променя формата на източника, носител на информация за нея, от материална, каквато е следата, в нагледнообразна, каквато е фотоснимката. Тази присъща черта на процесуалното закрепване разкрива възможност за възпроизвеждане на следите в различни процесуални форми и в множество копия,

¹² Топалов, П., Г. Георгиев. Цит. Съч., с. 234, Белкин Р. Курс криминалистики. Т.1. М.: Юрист, 1999, с. 151; Шейфер С. Следственные действия. Система и процессуальная форма. М.: Юрлитинформ, 2001, с. 19.

обезпечаващи тяхното запазване за нуждите на доказването.

Задължителната форма на процесуално закрепване е писмената форма като функция на общата процесуална форма и принципното положение за формалната определеност на наказателния процес. Поради това изготвянето на веществените доказателствени средства от своя страна трябва да бъде фиксирано в съответен протокол. Това е продиктувано от необходимостта да се възпроизведе процесът на изготвяне на веществените доказателствени средства. Въведеното процесуално изискване не е израз на догматичен процесуален формализъм, а гаранция за възможността да бъде оценена достоверността на възпроизведените факти с доказателствените средства. Всичко това е необходимо, тъй като обективното пресъздаване, чрез трансформиране на следата от нейната първична форма в производна зависи от правилното прилагане на методите и средства за изготвяне на веществени доказателствени средства, които процес винаги крие риск от допускане на грешки. Само от тази позиция може на по-късен етап да се направи обективна оценка на доказателствените средства.

Закрепването не може и няма за цел пълното възпроизвеждане на доказателствения материал, а само на онези негови признаци и свойства, които са от значение за разкриване на обективната истина. Кой от тях ще бъдат фиксирани е въпрос на оценка от страна на субекта на доказване. На база на тази оценка се избират видът на доказателствените средства и частните методи, които ще се използват. Следователно фиксирането на установените факти никога не е пълно, то винаги е частично и отразява само отделни техни страни съобразно оценката за относимост.

Предназначение на способите на доказване

Както вече беше изяснено по-горе, процесуалното доказване се осъществява чрез събиране, проверка и оценка на доказателствения материал. Способите на доказване като иманентна част от доказателствения процес осигуряват първите две дейности, процесите на *събиране и проверка*. Те се обезпечават

чрез използване на познавателни методи, които, приспособени към процесуалната дейност, осигуряват рационалната страна на доказването, а именно доказателствения материал. От друга страна, емпиричното познание в рамките на способите на доказване е невъзможно без използване на логическите методи. С други думи, нито събирането, нито проверката на доказателствата е осъществимо без логическа обработка (оценка), която да послужи за вземане на процесуално решение за фактите, намиращи се във връзка с предмета на доказване.

Интерес представлява въпросът за ролята на логическата оценка в иначе изразено практическия характер на дейността за събиране и проверка на доказателства. Този проблем е частично проявление на общофилософското разбиране за субективната страна на познанието. Както посочва П. Гиндев, „... познавателният образ е идеален, субективен, ограничен, а обектът на познание материален, обективен, неизчерпаем, безкраен. Познавателният образ е идеално образование, чиято структура винаги в крайна сметка възпроизвежда структурата на изобразявания обект, и то приблизително и относително“¹³.

В наказателния процес доказателствата не съществуват изобщо, те не се приобщават наготово към делото, а възникват в резултат на оценъчната дейност на ръководно-решаващия орган за тяхната относимост към предмета на доказване. При използване способите на доказване процесуалният орган установява множество факти, но събира, като прилага/ възпроизвежда към делото само онези, които прецени за относими към предмета на доказване, с което те се превръщат в доказателства. Например измежду множество предмети открити при претърсването, се прилагат само тези, които процесуалният орган оцени, че са свързани с делото. В протокола за разпит се вписват само онези изявления на свидетеля, които са релевантни за разкриване на обективната истина.

Ето защо може да заключим, че доказателствата не съществуват по принцип, те придобиват това качество въз основа на решение, почиващо на оценка от съответния орган, ма-

¹³ Гиндев, П. Цит. съч., с. 228.

териализирана в процесуален акт, каквито са протоколите по чл. 128, ал. 1 НПК, чл. 132, ал. 1 НПК и чл. 237, ал. 2 НПК. Събирането на доказателствата е резултат от възприемането и оценката на множество факти от субекта на доказване, тяхната оценка и последващо процесуално закрепване в предвидените процесуални форми. Какво ще бъде закрепено, зависи от способността на съда и органите на досъдебното производство обективно, всестранно и пълно да оценят и опознаят окръжаващата ги среда.

Безспорно доказателствата имат обективно изражение, но и субективна страна, бидейки резултат от оценъчната дейност на процесуалните органи. Способите на доказване са онази процесуална матрица, през която обективно установени факти, събрани и оценени от субекта на доказване, се трансформират в доказателства. Това е и основанието в чл. 155 НПК, законодателят да сочи, че цел на огледа са „следи от престъплението“, а не доказателства, в чл. 160 НПК целта на претърсването е да се открият „предмети и книжа“, а не веществени доказателства. В допълнение следва да си припомним чл. 104 от НПК, съгласно който фактите се превръщат в доказателства, когато са „установени по реда, предвиден в този кодекс“. Ето защо обективно съществуващи извън субективната оценка на ръководно-решаващия орган доказателства не съществуват, те са резултат от субективизация на процеса на познанието¹⁴.

Субективизацията се отнася не само до това, което „иде“ от субекта, но и до това, което „иде“ до субекта като преработено в човешкото съзнание материално. Идеалното като процес на субективизация на обекта на познанието не следва да се разбира като субективен произвол, а като диалектическо познавателно отражение, чрез което обективната действителност става факт на човешкото съзнание.¹⁵ Според теорията на познанието при изследването на всеки обект субектът формира предмет на познание, отделяйки от обекта онези страни и връзки, които за него са съществени, и му позволява да го опознае практически с оглед преследваната цел. Това всеобщо правило

се проявява и на плоскостта на способите на доказване. Процесуалните органи откриват и закрепват онези страни на опознавания обект, които имат връзка с разследваното престъпление, иначе казано, тези които са относими към предмета на доказване.

Заклучение

Най-накрая в обобщение на изложено-то дотук може да заключим, че *способите на доказване са процесуални действия с познавателен и удостоверителен характер за събиране и проверка на доказателства и изготвяне на доказателствени средства.*

Даденото определение е опит в синтезиран вид да бъде направено обобщение за най-значимите страни на способите на доказване. Макар характеризиращо се като абстракция, която е присъща за всяко научно обобщение, то може да послужи както за последващи научни изследвания по проблема, така и за целите на процесуалната дейност като познавателен ориентир при прилагане на способите и възможен критерий за оценка на резултатите от тях. В голяма степен полезни биха се явили разсъжденията, довели до този извод, тъй като те дават отправна точка за търсене на различна научна гледна точка по проблема. Не на последно място, направените изводи и подкрепящи ги аргументи биха могли да са от полза за законотворческия процес. Включването на нови способности на доказване, измененията в реда и условията за извършване на съществуващите следва да са подчинени на едно общо разбиране за тяхната същност. Единствено от тази позиция способите на доказване могат да съществуват като система, като съвкупност от елементи, намиращи се в хармонично единство и устойчивост на връзките между тях, тъй като само така могат да задоволят потребностите на процесуалното доказване.

БИБЛИОГРАФИЯ / REFERENCES

Чинова, М. Досъдебно производство по НПК. Теория и практика. С: Сиела, 2013. //

¹⁴ Гиндев, П. Философия и социално познание. С.: Наука и изкуство, 1973, с. 222.

¹⁵ Гиндев, П. Цит. Съч., с. 224.

Chinova, M. Dosadebno proizvodstvo po NPK. Teoriya i praktika. S: Siela, 2013.

Чинова, М., Г. Митов. Кратък лекционен курс по Наказателнопроцесуално право. С.: Сиела, 2021. // **Chinova, M., G. Mitov.** Kratak leksionen kurs po Nakazatelnoprotsesualno pravo. S.: Siela, 2021.

Павлов, Ст. Наказателен процес на НРБ. С.: УИ „Климент Охридски“. // **Pavlov, St.** Nakazatelen protses na NRB. S.: UI „Kliment Ohridski“.

Павлов, Ст. Наказателен процес на Република България. Обща част. С.: Сиби, 1996. // **Pavlov, St.** Nakazatelen protses na Republika Bulgariya. Obshta chast. S.: Sibi, 1996.

Топалов, П., Георгиев, Г. Наказателен процес на НРБ. С.: ВИ-МВР, 1989. // **Topalov, P., Georgiev, G.** Nakazatelen protses na NRB. S.: VI-MVR, 1989.

Раймундов, П. Особени наказателни производства. Споразумението. С., 2001. // **Raymundov, P.** Osobeni nakazatelni proizvodstva. Sporazumenieto. S., 2001.

Россинский, С. Следственные действия. М.: Инфра-М, 2022. // **Rossinskiy, S.** Sledstvenne deystviya. M.: Infra-M, 2022.

Илиева, И. Военно правосъдие в Република България, С. Сиела, 2023. // **Pieva, I.** Voenno pravosadie v Republika Bulgariya, S. Siela, 2023.

Павлов Т. Теория на отражението. София, 1949. // **Pavlov T.** Teoriya na otrazhenieto. Sofiya, 1949.

Михайлов, Г. Криминалистика. С.: Свят и наука, 1999. // **Mihaylov, G.** Kriminalistika. S.: Svyat i nauka, 1999.

Стоянов, Ж. Основни методи на научното познание. С. ВСШ, 1977. // **Stoyanov, Zh.** Osnovni metodi na nauchното poznanie. S. VSSH, 1977.

Гиндев, П. Философия и социално познание. С.: Наука и изкуство, 1973. // **Gindev, P.** Filosofiya i sotsialno poznanie. S.: Nauka i izkustvo, 1973.

Белкин, Р. Курс криминалистики. Т.1. М.: Юрист, 1999. // **Belkin, R.** Kurs kriminalistiki. T.1. M.: Yurist, 1999.

Шейфер, С. Следственные действия. Система и процессуальная форма. М.: Юрлитинформ, 2001. // **Sheyfer, S.** Sledstvenne deystviya. Sistema i protsessualynaya forma. M.: Yurlitinform, 2001.